

Професор др Дарко Танасковић

ДРЖАВНИ РАЗЛОГ

Немам илузију да сам довољно добро спознао суштину турског националног и државног бића, у смислу оног Шпенглеровог да су живот народа, његово мишљење, понашање, веровање, установе – само видљиви израз његове душе. Оно што се ипак усуђујем да кажем, јесте да је савремена Турска држава једне самосвесне, сразмерно младе и многобројне, пропулзивне нације, чији патриотизам и осећање за „државни разлог“ надилазе све стварне унутрашње поделе, од којих су неке суштинске и дубоке.

Разговарала Драгана МАРКОВИЋ

Ивод за разговор са професором др Дарком Танасковићем били су недавно завршени избори у Турској. А како Турску након избора на којима је за председника после више од две деценије власти поново изабран Реџеп Тајип Ердоган види наш најутицајнији оријенталиста и исламолог, сазнаћете у овом тексту. Градећи својеврстан тематски триптих, професора Танасковића питали смо и о закључцима недавне Међународне конференције у Румунији са нама битном темом „Истина као услов регионалне стабилности на Балкану“, али и о ситуацији на Косову и Метохији, која ескалацијом насиља боји нашу свакодневицу. Као завршно, наметнуло се питање јесу ли – усред свега и после свега – народи Балкана спремни да чују истину.

ТУРСКА ЈЕ НЕДАВО, У ДРУГОМ КРУГУ ИЗБОРА, ПОНОВО ИЗАБРАЛА РЕЏЕПА ТАЈИПА ЕРДОГАНА ЗА ПРЕДСЕДНИКА. ИМАЈУЋИ У ВИДУ ПОДЕЉЕНОСТ ТУРСКОГ ДРУШТВА, КОЈУ СУ ПОТВРДИЛИ И ГЛАСОВИ БИРАЧА НА ПОМЕНУТИМ ИЗБОРИМА, ДА ЛИ ЈЕ ЗА ОЧЕКИВАТИ НЕКАКВУ БИТНУ ПРОМЕНУ КУРСА У УНУТРАШЊОЈ ПОЛИТИЦИ ТУРСКЕ?

– Да је победила опозиција, она би се свакако морала усредсредити на испуњавање социјалних и идеолошких обећања на унутрашњем плану, док би спољнополитички снизила профил ангажовања Турске у међународној арени. Нема сумње да је искусни Ердоган такође схватио постојање раширеног незадовољства унутрашњим приликама, тако да је логично претпоставити да ће отклањању разлога који су ојачали привлачност опозиционих плат-

форми посветити систематску и планску пажњу, али ће наставити и да се активно спољнополитички ангажује. О томе да је свестан озбиљности изазова који га у новом председничком мандату очекују и у унутрашњој и у спољној политици, сведочи и Ердоганова одлука да приступи радикалним кадровским променама у влади, као и да људима од највећег поверења и проверених способности, Хакану Фидану (досадашњем шефу моћне обавештајне службе МИТ, а сада министру иностраних послова), Мехмету Шимшеку (министру трезора и финансија) и Ибрахиму Калину (досадашњем главном саветнику, а сада директору МИТ-а), повери кључне оперативне функције у држави. Претпостављам

да ће репозиционирање Турске у контексту индикативних актуалних процеса на Блиском и Средњем истоку бити један од непосредних приоритета спољне политике Анкаре.

ИЗМЕЋУ ПРВОГ И ДРУГОГ КРУГА ИЗБОРА ЕРДОГАН ЈЕ УПУТИО ЈЕДНУ ОД ЗАНИМЉИВИХ ПОРУКА ГЛАСЧИМА – ДА ЋЕ ИЗ ЗЕМЉЕ ПРОТЕРАТИ МИЛИОН ИЗБЕГЛИЦА ИЗ СИРИЈЕ. ТУРСКА ЈЕ У ПРЕТХОДНОМ ПЕРИОДУ БИЛА ПРИЛИЧАН БЕДЕМ ЗА ЕВРОПУ. КАКО ВИ НА ТО ГЛЕДАТЕ?

– Осетљиво питање односа према, процењује се, око три милиона сиријских и других избеглица било је једно од важних у предизборној кампањи. Према избеглицима се увек и свуда гаји подозрење и не осећају симпатије, тако да је обећавање њиховог протеривања потенцијално јак пропагандни адут. С обзиром на претходно саопштен став опозиције према проблему избеглица, Ердоган је проценио да би му заостравање на овом плану између првог и другог изборног круга могло донети корист. Он се и у односу са лицемерном, а застрашеном ЕУ својевремено срачунато служио „избегличком полугом”. То није

морално, али јесте ефикасно. Наравно до протеривања милион избеглица неће доћи, поготово не у некој интензивној кампањи или таласу, иако им, на дужу стазу, перспективе у Турској нису ружичасте.

БАЛАНСИРАЈУЋИ ИЗМЕЋУ ИСТОКА И ЗАПАДА, ТУРСКА ЈЕ ВОДИЛА ПРИЛИЧНО НЕЗАВИСНУ ПОЛИТИКУ, ЧИНИ СЕ УДАЉАВАЈУЋИ СЕ ОД БРИСЕЛА И НАТО-а У БИТНИМ СТАВОВИМА, А ОПЕТ – ЈЕДНА ЈЕ ОД БИТНИХ ЧЛАНИЦА НАТО-а... ШТА ЈЕ ОСНОВА СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ ТУРСКЕ?

– Турска политика се увек првенствено руководи интересима Турске, односно начином на који се они у датом времену и у конкретним околностима сагледавају и тумаче у званичној Анкари, при чему стра-

Турска политика се увек првенствено руководи интересима Турске, односно начином на који се они у датом времену и у конкретним околностима сагледавају и тумаче у званичној Анкари, при чему стратегијска мета вазда остаје иста – обезбедити наследници Османског царства што утицајнију улогу у међународној заједници, играјући више партија на више табли

тегијска мета вазда остаје иста – обезбедити наследници Османског царства што утицајнију улогу у међународној заједници, играјући више партија на више табли. Турска, у зависности од доследно туркоцентрично процењиване конјунктуре, може бити коректан партнер, поуздан савезник, озбиљан супарник, опасан непријатељ, флексибилан преговарач и тврдоглав инација, неспреман да доведе у питање оно што се сматра темељним националним приоритетом и предачким заветом.

КОЈИ БИ У НАРЕДНОМ ПЕРИОДУ БИЛИ БИТНИ ПОТЕЗИ ТУРСКЕ У СПОЉНОЈ ПОЛИТИЦИ ПРЕМА БАЛКАНУ?

– Верујем да ће спољна политика Турске према и на Балкану тећи у знаку континуитета, чија су битна обележја константа ривалитета са Грчком и коришћење свим компаративним предностима, од политичко-дипломатских и безбедносних, до економских и културних, зарад јачања регионалног присуства и утицаја. У том контексту Анкара односима са Београдом доследно придаје одговарајући значај. Турска себе сматра у пуном смислу балканском државом, иако је отприлике само 2% њене територије на тлу овог јужног европског полуострва.

ЧЕСТО СЕ ЧУЈЕ ДА НИКО НИЈЕ ТАКО ДОБРО ПРВО РАЗУМЕО, А ОНДА У СВОЈИМ КЊИГАМА И ПОЈАСНИО СУШТИНУ ТУРСКЕ, КАО ШТО ВИ ТО ЧИНИТЕ ВЕЋ ДЕЦЕНИЈАМА. КАКО БИСТЕ СА ИСКУСТВОМ ДИПЛОМАТЕ И ОГРОМНИМ ЗНАЊЕМ КАДА ЈЕ ТУРСКА У ПИТАЊУ НАЈБЛИЖЕ ДЕФИНИСАЛИ ТУ ЗЕМЉУ У ОВОМ ТРЕНУТКУ?

– Турска спада међу земље које, како је то за Русију песнички блиставо исказао Тјутчев, није могуће „измерити општим аршином”. Уосталом, није ли свака озбиљна историјска држава таква? Немам илузију да сам довољно добро спознао суштину турског националног и државног бића, у смислу оног Шпенглеровог да су живот народа, његово мишљење, понашање, веровање, установе – само видљиви израз његове душе. Оно што се ипак усуђујем да кажем, јесте да је савремена Турска држава једне самосвесне, сразмерно младе и многобројне, пропулзивне нације, чији патриотизам и осећање за „државни разлог” надилазе све стварне унутрашње поделе, од којих су неке суштинске и дубоке.

У КЊИЗИ „ВЕЛИКИ ПОВРАТАК ТУРСКЕ?” ПИШЕТЕ О ЦИЉУ КОЈИ ЈЕ ЕРДОГАН ПРОКЛАМОВАО 2012. И КОЈИ ТРЕБА ОСТВАРИТИ ДО 2023. ГОДИНЕ, СТОГОДИШЊИЦЕ АТАТУРКОВЕ РЕПУБЛИКЕ. ГДЕ ЈЕ ТУРСКА НА ТОМ ПУТУ? ШТА ЈЕ СТАЈАЛО И У ЕРДОГАНОВОЈ ФУТУРИСТИЧКОЈ ПРОЈЕКЦИЈИ ТУРСКЕ ВЕЛИЧИНЕ ДО 2071?

– У Ердогановом, а и уопште турском мобилизаторском политичком дискурсу и

Фото: twitter.com/RT Erdogan

хиљадугодишњици чувене битке код Манзикерта, у којој је селџучки султан Алп Арслан победио византијског цара и кренуо у покорвање Мале Азије. Што се 2023. тиче, јасно је да Турска није досегла задате мете, али је, с друге стране, неоспорно да су њен међународни положај и утицај у међународним односима, после свих успона и падова, погодака и промашаја током последњих деценија, данас неупоредиво видљивији и израженији него у доба кад је, после пада Берлинског зида, под вођством Тургута Озала, из статуса инструментализоване источне предстраже НАТО-а према Варшавском пакту/СССР-у, кренула у (неоосманитичко) спољнополитичко и економско осамостаљивање и еманциповање.

КРАЈЕМ МАЈА ЈЕ У РУМУНИЈИ, У АРАДУ, ОРГАНИЗОВАНА МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА СА НАМА БИТНОМ ТЕМОМ – „ИСТИНА КАО УСЛОВ РЕГИОНАЛНЕ СТАБИЛНОСТИ НА БАЛКАНУ“. ПРЕМешТАЊЕ ДЕБАТЕ НА ОВУ ТЕМУ У АКАДЕМСКО ПОЉЕ, У ПОЉЕ СТРУКЕ, ЈЕДАН ЈЕ ОД ДОБРИХ НАЧИНА ЗА СУОЧАВАЊЕ СА ПРОШЛОШЋУ. КАКВИ СУ ЗАКЉУЧЦИ ТЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ?

– Конференцију су заједнички организовали Европски истраживачки институт за стратегијске студије (ERISS) из Љубљане и домаћин скупа – Универзитет Ариел Влаику из Арада. Рад конференције, која је наишла на запажен одјек у румунским медијима, артикулисан је кроз три тематске

реторици, симболичким датумима и догађајима припада истакнуто место. Све мора да буде славно и грандиозно. Тако је за ову, 2023. годину било пројектовано да ће Турска, као чланица ЕУ, бити једна од десет привредно најјачих земаља света, док је 2012. на „историјском конгресу“ своје партије (АКП), објављујући намеру да се кандидује за председника Републике, „неосултан“ позвао страначки подмладак да своја прегнућа идеално усмери ка 2071. години,

целине: (1) Срби у логору у Араду током Првог светског рата; (2) Извештај независне међународне комисије за истраживање страдања Срба у Сарајеву (1992–1995) и (3) Извештај независне међународне комисије за утврђивање страдања припадника свих народа у области Сребренице током рата у БиХ. Сама чињеница да је саопштавање научно утврђених сазнања о овим болним и тешким темама било предмет објективног разматрања на једном међународном скупу ван бившег југословенског простора, носи велики принципијелан значај и представља озбиљан искорак у смеру у којем се до сада претежно није ишло, а који је предуслов стицања што целовитије и реалније слике о збивањима и појавама, који битно утичу на формирање политичке, друштвене и историјске свести на Балкану. У овом погледу остварена је пуна сагласност свих учесника, што је можда и најдалекосежнија порука конференције у Араду, за коју се ваља надати да је само прва у низу сличних унутаррегионалних окупљања у Југоисточној Европи.

КАКАВ СТЕ СТАВ ВИ ИЗНЕЛИ? КОЛИКО ЈЕ ИСКУСТВО РАДА НЕЗАВИСНЕ МЕЂУНАРОДНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ СТРАДАЊА СРБА У САРАЈЕВУ ОД 1992. ДО 1995. ГОДИНЕ – ЗА ЧИЈИ ИЗВЕШТАЈ СТЕ

РЕКЛИ ДА ЋЕ ВРЕМЕНОМ ПОСТАТИ ТЕМЕЉАН ЗА УОБЛИЧАВАЊЕ ОБЈЕКТИВНИЈЕ СЛИКЕ О РАТНИМ ЗБИВАЊИМА И У САРАЈЕВУ И У БИХ, АЛИ ПОД УСЛОВОМ ДА ЗАИСТА БУДЕ ДОСТУПАН И ДОМАЋОЈ И СТРАНОЈ ЈАВНОСТИ – ПОМОГЛО БОЉЕМ РАЗУМЕВАЊУ?

– Као један од тројице чланова поменуте комисије, који су учествовали у раду конференције у Араду, кретао сам се у оквиру њених закључака, уз нагласак на начелном ставу да наш циљ није био да покажемо да су у Сарајеву страдали само Срби, већ да су страдали и Срби, што се до сада углавном гурало у други план. Верујем да би поштено и одговорно узимање у обзир чињенички, а не идеолошки заснованих увида

Турска, у зависности од доследно туркоцентрично процењиване конјунктуре, може бити коректан партнер, поуздан савезник, озбиљан супарник, опасан непријатељ, флексибилан преговарач и тврдоглав инација, неспреман да доведе у питање оно што се сматра темељним националним приоритетом и предачким заветом

до којих је комисија дошла и саопштила их у опсежном извештају, на око 1.250 страна, могло допринети стварању уравнотеженије представе о ходу по мукама свих грађана Сарајева од 1992. до 1995. године. За сада, нажалост, такве спремности на бошњачкој страни нема, што никако није разлог да се одустане од залагања за истину, особито у иностранству. Напротив! Успех конференције у Араду и испољено занимање тамошње јавности за њене поруке уверљив су доказ за исправност таквог опредељења, али и потребу његовог акционог интензивирања.

ЈЕДАН ОД УЧЕСНИКА КОНФЕРЕНЦИЈЕ БИО ЈЕ И СТИВЕН МЕЈЕР, КОЈИ ИЗА СЕБЕ ИМА 25 ГОДИНА РАДА У ЦИА, БИО ЈЕ И ЗАМЕНИК ШЕФА РАДНЕ ГРУПЕ ЗА БАЛКАН, ТОКОМ РАТА У БОСНИ. МОЖДА ЈЕ ПРИЛИКА ДА ОД ВАС ЧУЈЕМО КАКАВ ЈЕ БИО ЊЕГОВ СТАВ?

– Стивена Мејера познајем још од деведесетих година и наших ратова, као високо позиционираног, изузетно компетентног и одлично обавештеног припадника ЦИА. Он је као државни службеник дисциплиновано обављао свој посао и задужења у складу са тадашњом америчком политиком према нашем региону, а посебно према рату у БиХ. Другачије није могло да буде. Међутим, без улажења у појединости, указао бих и на неслагања која су у вези са формулисањем и операционализацијом те политике постојала међу појединим деловима тадашње вашинг-

Наш циљ на конференцији у Араду са темом „Истина као услов регионалне стабилности на Балкану“ није био да покажемо да су у Сарајеву страдали само Срби, већ да су страдали и Срби, што се до сада углавном гурало у други план

тонске администрације, укључујући и сегменте обавештајне заједнице. Коначну политичку реч имао је Стејт департмент, односно Бела кућа. Рекао бих да Мејер данас, као независни интелектуалац и самостални аналитичар балканских прилика, отворено заступа став да би, без обзира на различите геополитичке положаје и условљености, народи и државе у региону требало више да се окрену међусобној сарадњи и својим стварним интересима, јер велике силе, а конкретно САД, нити су биле нити јесу истински заинтересоване за њихову судбину, а поготово добробит. На томе је он инсистирао и у Араду.

СТИВЕН МЕЈЕР ЈЕ ЗА ЈЕДАН БЕОГРАДСКИ МЕДИЈ НА ТЕМУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ НЕДАВНО ИЗЈАВИО: „ПОЕНТА ЈЕ ДА САДАШЊИ ПУТЕВИ НЕ ВОДЕ НИКУДА. СЕТИТЕ СЕ АМЕРИЧКИХ УПЛИТАЊА – СВАКИ ПУТ КАДА СУ СЕ САД ОВДЕ ПОЈАВИЛЕ, БИО ЈЕ ХАОС. ВАШИНГТОН ЈЕДНОСТАВНО НЕ СХВАТА ОВАЈ РЕГИОН. АМЕРИЧКИ ПОЛИТИЧАРИ ЗАИСТА НЕ РАЗУМЕЈУ ДУБИНУ И РАЗМЕРЕ ОВДАШЊЕ ЕТНИЧКЕ ДИНАМИКЕ; ДА ЈЕ ПРИЗМА ЕТНИЦИТЕТА ПРИЗМА КРОЗ КОЈУ СЕ СВЕ ПОСМАТРА“. ВИ СТЕ ПРЕ ТАЧНО ГОДИНУ ДАНА УПОЗОРИЛИ: „ВЛАСТОДРШЦИ У ПРИШТИНИ ИСПОЉАВАЈУ ВИСОК СТЕПЕН АНТИСРПСКЕ ОСТРАШЋЕНОСТИ И НЕСПРЕМНОСТИ ЗА ИСТИНСКИ ПРОДУКТИВАН ДИАЛОГ, А ПРОЦЕЊУЈУ ДА ЈЕ САДА ПОВОЉНА КОНЈУНКТУРА ДА СЕ ВЕРБАЛНО, НА КРАЈЊЕ БЕДАН И ПРОЗИРАН НАЧИН, ДОКАЖУ КАО НАЈПОЈАЛНИЈИ КЛИЈЕНТИ СТРАНИХ ПОКРОВИТЕЉА. НЕ БИ МЕ ИЗНЕНАДИЛО ДА ПОКРЕНУ НЕКУ НОВУ ПРОВОКАЦИЈУ НА СЕВЕРУ ПОКРАЈИНЕ, АКО ДОБИЈУ ЗЕЛЕНО СВЕТЛО СА ЗАПАДА“. КАКО ВИ САДА ОЦЕЊУЈЕТЕ КОСОВСКИ ГОРДИЈЕВ ЧВОР?

– Опште заоштравање и драматична глобална поларизација између „колективног Запада“ и Русије, изазвана ратом у Украјини, одразили су се и на регионалне прилике у појединим деловима света, па и на Балкану, а конкретно на „косовски проблем“. Западу би одговарало да се то осетљиво питање што пре „затвори“, наравно у складу са крајњом пројекцијом „Косова“ као међународно признате независне државе, „послушне“ Србије у орбити евроатлантских интегративних процеса и обезбеђивања мирне стратегијске „позадине“ за наступање према Истоку, где ће се одређивати констелација будућег међународног поретка. У Приштини је оваква оријентација схваћена као шанса да се максималним повећавањем притиска на српску заједницу у Покрајини, а самим тим и на Србију, радикализује ситуацију и убрза остваривање главног приоритета – стицања међународног правног субјективитета косовске парламентарне државе. Европска унија, а можда још више САД, које резонују у ширим стратегијским координатама, не мењајући свој темељни став у прилог независности „Косова“, тактички су, како изгледа, спремне да донекле уваже интересе и аргументе Србије, при чему је мера те спремности крајње релативна и ограничена. Маневарског простора још има, али је он крајње сужен и пресудно зависи од ванрегионалних кретања и околности, као и од проналажења праве мере у дијалектици флексибилности и чврстине. Надам се да отворени конфликт, осим можда екстремистима у Приштини, никоме није у интересу. Али, како је записао Иво Андрић, „рат се понекад омакне“... Јачање одбрамбеног и безбедносног потенцијала Србије има у овом контексту суштински значај.

Рекао бих да Стивен Мејер данас, као независни интелектуалац и самостални аналитичар балканских прилика, отворено заступа став да би, без обзира на различите геополитичке положаје и условљености, народи и државе у региону требало више да се окрену међусобној сарадњи и својим стварним интересима, јер велике силе, а конкретно САД, нити су биле нити јесу истински заинтересоване за њихову судбину, а поготово добробит

„ИСТИНА“ ЋЕ ВАС ОСЛОБОДИТИ – ЈЕСТЕ ЧУВЕНА ИСУСОВА ПОУКА ЗАБЕЛЕЖЕНА У ЈЕВАНЂЕЉУ ПО ЈОВАНУ. ЈЕДНО ОД УОБИЧАЈНИХ „МЕРИПА“ ВРЕМЕНА У ИСТОРИЈИ ОЗНАЧЕНО ЈЕ И „ВРЕМЕНСКОМ ДИСТАНЦОМ“. ЈЕСУ ЛИ – УСРЕД СВЕГА И ПОСЛЕ СВЕГА – НАРОДИ БАЛКАНА СПРЕМНИ ДА ЧУЈУ ИСТИНУ?

– Драго ми је што сте у питању навели Исусову поруку из „Јеванђеља по Јовану“, јер сматрам да пуна и целовита,

условно речено апсолутна истина припада Богу, а не човеку. Људи представу о истини уобличавају у својим главама, а како ће та представа изгледати, зависи од многих чинилаца. Поготово у домену друштвених односа и перцепције историјских и савремених догађаја и појава да постоји више „истина“, неретко супротстављених, па и дијаметрално опречних. Може ли неко порећи да у вези са процесом бурног распадања Југославије и сукоба који су га пратили не постоји онолико (званичних) „истина“ колико има народа који су у том процесу учествовали и на рушевинама бивше федерације засновали независне државе? Чак се и у историјској науци, која би идеално требало да на основу чињеница и аутентичних извора података и сазнања уобличава слику догађаја најближу истини, данас све више релативизујуће, али и легитимизацијски, говори о различитим „наративима“ о њој. Имајући речено у виду, уместо што уверено (и преамбициозно) говоре о истини, мислим да би народима Балкана, и не само њима, путније било да покушају сагледати и разумети стварност своје прошлости и садашњости, односно уложити поштен труд да између њихових „истина“ и онога што се стварно догодило раскорак буде што мањи. То, наравно, важи и за Србе, при чему, можда и субјективно, сматрам да је, укупно узевши, српска „истина“ ипак нешто ближа стварности од „истина“ оних са којима нам је (било) суђено да делимо историјску судбину. ■